

איך אומרים "בנה ביתך" בהולנדית?

מאת אדריכלית נוף יעל בר-מאור

צילומים: אדריכלית מיכל גוטמכר

▲ גשר להולכי רגל בתכנון WEST 8

WEST 8. תוכנית אשר ממצה את הפוטנציאל הנדליני הגלום בבנייה על קו המים מבלי לנטוש את האידאולוגיה האורבנית, באמצעות חיבור קצוות מנוגדים לכאורה. הפרוגרמה קראה לבנייה בצפיפות של 10 יח"ד לדונם (פי שלוש מהבנייה הפרברית הטיפוסית בהולנד). עם זאת, מאחר ובתים פרטיים הם המבוקשים ביותר בהולנד, הוחלט כי מרבית השטח הבנוי יורכב מבתים פרטיים. איך עושים זאת? WEST 8 הגדירו טיפולוגיה ייחודית המכונה "בית הפטיו". מדובר בווריאציה מודרנית לבתי התעלה המסורתיים של אמסטרדם, אשר בנויים ככלוק נוקשה המחולק בחלוקה משנית למגרשים פרטיים. על מנת לאפשר לאור טבעי ולאוויר לחדר לבית, הוחלט ש 30-50% משטח כל בית יהיה שטח פתוח פרטי - בדמות פטיו ומרפסת גג.

▼ חזית מגוונת של "בנה ביתך"

הצורך לשכן מיליונים שאיבדו את בתיהם במלחמת העולם השנייה, הביא בשנות ה-50 וה-60 לבנייה של שיכוני ענק. עם העלייה ברמת החיים וזניחת מדיניות הרווחה, בשנות ה-80 וה-90, החל תהליך של בריחה מהערים ופירבור מואץ. הביקוש הגובר לבתים צמודי קרקע הביא, לקראת סוף המאה ה-20, למצב הולך ומחריף של התכלות השטחים הפתוחים במדינה. נשמע מוכר? אכן, פסקה זו יכולה לשמש הקדמה למאמר על אדריכלות ישראלית, אך היא באה לתאר את הרקע לבניית שכונת מגורים חדשה באמסטרדם.

אורבניות כאידאולוגיה

אדריאן גאוז (Adriaan Geuze), העומד בראש משרד אדריכלות נוף הולנדי ששמו WEST 8, התבטא בראשית שנות ה-90 בגנות הפירבור ההולך ומשתלט על הולנד ומכסה אותה בבתיים צמודי קרקע. לדבריו, שיבוט טיפוס אחד של מגורים על פני המדינה כולה, יוצר נוף אחיד ומשעמם, שאינו תואם את הצרכים של סוף המאה ה-20. "האורבני המודרני הוא אדם בוטח בעצמו וסקרן... מובילי לחלוטין", שאינו רואה את ביתו כיקום הפרטי שלו. לכן, מגוון צפיפויות ותרבויות מתאימות יותר לצרכיו, מאשר מרבד אינסופי של בתים צמודי קרקע. את האידאולוגיה הזו ביטא גאוז במיצב שהציג בשנת 1995, ובו 800,000 דגמים זהים של בתים הפזורים באופן אקראי ברחבת הכניסה למכון ההולנדי לאדריכלות. הפשרת שטחים של נמל אמסטרדם לבנייה, היוותה הזדמנות עבור אדריכלי הנוף של WEST 8, לנסח את האידאולוגיה שלהם באופן חיובי, ולהפכה מביקורת על המצב הקיים לתכנון של מצב חדש.

מנמל נטוש לשכונת יוקרה

שתי לשונות יבשה, בורנאו וספורנבורג (Borneo/Sporenburg), היו עד 1980, רציפים של הנמל המזרחי של אמסטרדם. הפשרתם לבנייה בשנים 1996-2000 נעשתה עפ"י תוכנית אב של

גן בתכנון WEST 8
במרכזו של אחד
הבלוקים הפיסוליים

שיכונים כסמל מסחרי - שלושה בלוקים פיסוליים נישאים מעל לבתים הפרטיים ומהווים נקודות ציון ויואליות שנראות למרחוק. מנגד, זוכים דיירי הבלוק לתצפיות מרהיבות אל הנהר והעיר. בלוקים אלו מכילים מגוון שימושים: מגורים, משרדים ומסחר.

הנוף נמצא בפנים - מתוך רצון להגדיר באופן ברור את הציבורי מול הפרטי הוחלט כי אין שטחי ביניים. השטחים הפתוחים הם או פרטיים לחלוטין - גינת גג ופסטיבן בן כתלי הבית, או ציבוריים לחלוטין - רחובות, גשרים, תעלות ומעברים.

השקעה בתשתית להולכי רגל - שתי השכונות מחוברות באמצעות שני גשרים מרשימים, באורך של כ-100 מטרים האחד. גשרים אלו - עשויים פלדה ועץ - מיועדים להולכי רגל בלבד.

מאה אדריכלים לא טועים בבניית שתי שכונות ייחודיות אלו, ניצחו אדריכלי הנוף של WEST 8 על תזמורת של כ-100 אדריכלים וחמישה ימים שונים. שיתוף הפעולה והנכונות לקחת חלק בפרויקט ניסיוני, הם אולי הלקחים הרלוונטיים ביותר עבורנו. כמה פעמים עוד נאמר בביטול: "זה לא עובד", "זה לא כלכלי" ו"זה לא ישים"? WEST 8 הוכיחו שאפשר ליישם את האידיאולוגיה שעולה מתוך תרגילים אקדמיים, באופן שהוא גם שובה לב וגם כלכלי.

למידע נוסף בנושא, ניתן לגלוש לאתר האינטרנט של WEST 8: www.west8.nl

יעל בר-מאור היא אדריכלית נוף בוגרת הטכניון שנת 2002, עובדת במשרד מירה יעקבסון אדריכלות נוף. מיכל גוטמכר היא ארכיטקטית בוגרת הטכניון שנת 2002, עוסקת באדריכלות ובינוי ערים.

נוקשות אדריכלית - עיצוב אישי - על מנת לחזק את התחושה האורבנית ולצופף כמידת האפשר, נקבעו כללי בנייה נוקשים כגון: בנייה בקו האפס, מספר קומות קבוע (שלוש קומות), קומה ראשונה גבוהה, חניה בתחומי הבית ועוד. עם זאת, על מנת לאפשר למגוון אוכלוסיות לגור בשכונה, יועדו חלק מהמגרשים למעין "בנה ביתך", בתוכנית שנקראת "free parcel". מגרשים אלו נרכשו במהרה ע"י בעלי אמצעים אשר תכננו בתים ייחודיים ושונים זה מזה. כך נוצרו חזיתות מרתקות לרחוב ולתעלה, אשר מצד אחד מביעות באופן ייחודי כל בית ובית, ומצד שני מגדירות באופן ברור וחד משמעי את הגבול בין הפרטי לציבורי.

מקומיות מודרנית-הנחיות הבנייה לא הגבילו את השימוש בחומרי גמר שונים. המרקם המגוון שנוצר כולל בטון חשוף, מתכת וטיח צבעוני. אף על פי כן, אדם שינחת במקום יזהה מיד שהוא בהולנד, בזכות הפרופורציות של הבתים והיצמדותם לרחוב ולתעלה.

בתי פטיו על קו המים

